

УДК 343.9(477)

В.В. БУЗ, Харківський національний університет внутрішніх справ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КРИМІНОГЕННУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Ключові слова: глобалізація, інформатизація суспільства, міграційні процеси, криміналізація суспільства, злочинність іноземців

Інтеграційні процеси, які сьогодні відбуваються практично в усіх сферах людського життя, приводять до одного феномену – глобалізації, який ще називають «глобальне космополітичне суспільство», «світ у новому вимірі». Основною рисою процесу глобалізації є його технічна природа, і в цьому слід шукати позитивні риси цього процесу: Інтернет, інформаційні технології, науково-технічний прогрес тощо [1, с.45]. При цьому, міграційні процеси, в наш час наділені ознаками глобальних. Та, відповідно, як явища глобальні, впливають на усі без виключення сфери суспільного життя.

В українському науковому товаристві в значній мірі приділяється увага дослідженню загальних правил, стратегій та механізмів протидії злочинності, зокрема, у працях: О.М. Бандурки, О.М. Литвинова, О.М. Джужи, Ю.Ф. Іванова та інших. Піднімаються питання дослідження проявів та існування організованої, етнічної злочинності – О.В. Калиновський, Т.В. Мельничук. Мають місце соціологічні дослідження міграцій та міграційної політики у адміністративно-правовому полі – О.А. Малиновська, В.Д. Ворона. А також, в певній мірі, розглядалось питання впливу злочинності нелегальних мігрантів на криміногенну ситуацію в Україні – А.П. Мозоль. Однак, навіть враховуючи потенційні загрози, що несуть із собою міграційні процеси (без поділу за правовою природою) в умовах глобалізації світової спільноти, реально

впливаючи на криміналізацію українського суспільства, комплексного, виваженого підходу до вивчення причин, передумов, факторів впливу, а також методів, механізмів та засобів подолання злочинності іноземців в Україні, на даний час ні в науковій сфері, ні в сфері практичної юстиції нашої держави, не приділяється. Тому метою статті є висвітлення питання розвитку міграційних процесів у світлі глобалізації світової спільноти задля логічного пояснення впливу міграційних процесів на криміногенну ситуацію в Україні.

За статистичними даними, представленими станом на 30.06.2012 р. (Internet World Stats [2]), у світі налічувалося понад 7 млрд населення, з яких понад 2,4 млрд є користувачами всесвітньої мережі Інтернет. При цьому, ще у грудні 2000 р., таких користувачів «Інтернет-павутини» налічували близько 360 млн. Досить цікавою є та обставина, що глобальна інформатизація торкнулась не лише високо-розвинених країн Північної Америки (США, Канада) та Європи (країни ЄС), але й у значній мірі проявилась й у так званих регіонах третього світу. Зокрема, на африканському континенті з понад 1 млрд. населення, користувачами Інтернет у 2000 р. являлись орієнтовно 4,5 млн чол., а уже у червні 2012 р. таких користувачів було зареєстровано понад 167 млн, що становить приріст за не повних 12 років у 37 раз. У близькосхідному регіоні приріст Інтернет-користувачів за аналогічний період становить 27 раз, тобто у 2000 р. таких налічувалось 3,2 млн, а у 2012 р. – 90 млн користувачів. Стосовно країн Азії ситуація не менш вражає – так, із близько 4 млрд населення у 2000 р., в «кіберпросторі» перебувало понад 114 млн осіб, у червні 2012 р. таких налічувалось уже понад 1,07 млрд осіб.

Таким чином, глобалізація світової спільноти за посередництвом Інтернет простору, у поєднанні із простотою доступу, транскордонністю та шаленою швидкістю передачі інформації, покликана призводити до позитивного впливу на мислення та розумову діяльність людини, переосмислення існуючих життєвих процесів, зародження, формування

нових життєвих цілей. На думку Ю.Д. Бокова, «електронні аудіовізуальні засоби зв'язку» створюють нове бачення світу та новий шлях до рівності – через деідеологізацію, що означає звільнення від усіх організованих форм віри та пропозицію вибирати стиль життя, керуючись власними почуттями і потребами, а не цілями закладеними в основу політичних програм та рухів [3, с.15].

За таких обставин, інформація щодо рівня та цінності життя в різних частинах нашої планети стає доступною навіть у найвіддаленіших її куточках. Належним чином оцінюючи, внутрішньо переживаючи отримані дані, населення знедолених регіонів світу (проблемами соціального, економічного, політичного, демографічного, культурного, релігійного, військового і т.п. характеру), прикладає максимум зусиль для того, щоб провести зміни на краще всередині регіону або ж дістатись до країн із вищим рівнем безпеки та розвитку, де шанси на життєвий успіх вищі в рази.

Таким чином, сучасні глобалізаційні процеси слід сприймати як своєрідний «катализатор» світових міграційних процесів, при цьому процесів, як добровільних, так і вимушених, однак не примусових. Фактор примусовості переміщення людей відмежовує міграцію від депортації [4, с.247]. Про вплив глобалізаційних процесів на динаміку міграційних потоків, може свідчити й той факт, що за даними експертів (дані UN's Population Division) станом на 2005 рік у світі налічувалось близько 200 млн мігрантів, що фактично дорівнює чисельності населення п'ятої країни у світі (за кількістю жителів) – Бразилії. Ця величина вдвічі більша, ніж у 1980 р. [5, с.1]. За даними іншої міжнародної організації, що займається питаннями світової міграції (International Organization for Migration), станом на 2000 рік у світі налічувалось 150 млн мігрантів, у доповіді за 2010 рік чисельність мігрантів становила уже понад 214 млн осіб [6]. У будь-якому випадку, виходячи із даних окремо взятих, не залежних досліджень, можна зробити єдино правильний висновок – рівень міграції динамічно зростає, і як зазначено у доповіді

вищевказаної організації (ІОМ) та й у ряді інших наукових джерел, причиною цього явища є глобалізація політичної, економічної сфери, технологічна революція та розвиток соціальних мереж.

З розпадом СРСР та відповідно з набуттям статусу суверенної, незалежної держави Україна активно включилась у світові міграційні процеси. А точніше, зважаючи на її географічне положення, геополітичні настрої вагомих та утверджених на той час суб'єктів міжнародних відносин, міжнаціональні конфлікти, що мали місце на території Євразійського континенту та за його межами і т.п., Україну втягнуто у вир міграційних потоків.

Однак, глобалізація міграційних процесів, як і глобалізація інших суспільно важливих сфер несе в собі як позитивні, так і негативні перспективи. На думку С.Я. Лихової, до негативних наслідків процесу глобалізації слід віднести: тероризм, корупцію, яка здійснюється у світовому масштабі, відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, піратство, торгівлю зброєю, людьми та наркотиками [1, с.46]. Враховуючи той факт, що міграційні процеси в умовах сьогодення носять глобальний характер, такі по суті, являються й носіями криміногенної складової в частині криміналізації світу. На думку Ю.В. Нікітіна, Україна є перехрестям міжнародних міграційних потоків, а іноземці для свого існування, проживання і подальшої міграції (вже з території України) починають скоювати правопорушення, тим самим поглиблюючи криміногенну ситуацію в державі [7, с.266], і навіть враховуючи факт можливої подальшої міграції правопорушників – іноземців, негатив від перебування таких в межах України, що поєднаний із порушенням норм права і моралі залишає свій відбиток у житті та свідомості місцевого населення. Так, М.В. Корольова зазначає, що масовий вплив вимушених мігрантів першочергово впливає на умови життя корінного населення, відбувається загострення соціальних конфліктів між місцевим населенням та прибульцями. Окрім цього, згідно даних проведених спеціальних

досліджень злочинності мігрантів, отримано нові, чіткі підтвердження того, що неблагополуччя в економічній, політичній, соціальній, духовній сферах приводять до невирішених протиріч, проблем та конфліктних ситуацій, що стимулюють ріст рівня криміналізації суспільства [8, с.715–716]. Проведені у 1998 р. соціологічні дослідження польськими вченими в певній мірі підтвердили погляди російської колеги, зокрема в частині побоювань та очікувань місцевим населенням приймаючої сторони, негативних наслідків, які несуть із собою мігранти – іноземці. Так, до прикладу, на питання – «чи може наявність іноземців в Польщі призводити до негативних наслідків?», третина опитаних (36,1 %) відповіли – так, розмежувавши загрози по групам, від опитуваних отримано наступні дані: 90,9 % опитаних повідомили, що загрози спричинені іноземцями носять кримінальний характер (викрадення майна, розбійні напади, бандитизм, наркотики); 19,5 % опитаних повідомили про ріст проблем господарського характеру (безробіття, скуповування польської нерухомості); 13,5 % зазначило про ріст проблем у культурній сфері (загрози польській ідентичності, конфлікти на етнічній основі, поява релігійних сект); 4,5 % зауважило про загрози біологічного характеру (СНІД) (загальний відсоток перевищує 100 %, по причині можливості зазначення двох і більше загроз одним опитаним) [9, с.12].

Україна у 1991 р. здобула не лише суверенітет та незалежність, а й успадкувала економічні, соціальні негаразди, ріст бідності та безробіття, розкол поглядів на історію, занепад культури, традицій та по суті відсутність сформованої стратегії (вектору) подальшого розвитку новоствореної, молоді, у всіх розуміннях, держави, що являється, чи не найкращим підґрунтям прогресивному розвитку криміногенних процесів в межах країни.

Значне та фактично не контрольоване впливання мігрантів, як легальних так і нелегальних в терени України, які є основними суб'єктами міграційного процесу, та несуть із собою властивий таким об'єм (притаманний

їх національному етносу) багажу: правил поведінки, норм моралі, мови, релігійних поглядів, елементів культури, мистецтва, традицій, ідеології в тому числі й протиправного, злочинного характеру в умовах сучасного, правового, демократичного суспільства, що у поєднанні із низьким рівнем освіти, відсутністю професійної підготовки та коштів для існування, хоча б на час процесу інтеграції, призводить до додаткової дестабілізації соціально-економічної, та як наслідок, й криміногенної ситуації, надаючи такій рис глобального характеру, шляхом переродження у транснаціональний злочинний масштаб.

Відповідно до офіційних даних МВС [10], в Україні кількість злочинів, скоєних іноземцями, з кожним роком стабільно зростає: 2008 рік – 2788, 2009 рік – 2995, 2010 рік – 3524, 2011 рік – 3778. А враховуючи, що злочинність мігрантів характеризується високою латентністю, оскільки фіксується така, як злочинність мігрантів лише у випадку розкриття злочинів та встановлення винної особи, тобто після того, коли встановлено, що винна особа – мігрант [8, с.711], реальна криміногенна картина за участю іноземців очевидно значно вища. Такий стан справ жодним чином не може характеризувати динамічні міграційні процеси, як позитивне явище.

Разом із тим, розглядаючи питання впливу глобальних міграційних процесів на криміногенну ситуацію України, варто приділити увагу не лише вивченню площини «мігрант – злочинець», а й з не меншим професійним інтересом слід системно проаналізувати ситуацію, в якій іноземець виступає у ролі «жертви» злочину. За тією ж офіційною статистикою МВС [10], ситуація з потерпілими з числа іноземців виглядає наступним чином: 2008 рік – 1203, 2009 рік – 1359, 2010 рік – 2269, 2011 рік – 2805.

Таким чином, очевидним залишається факт – міграційні процеси впливають на криміналізацію суспільства. Оскільки, мігрант – злочинець та й мігрант – жертва, являються складовою частиною загально кримінальної ситуації в країні, в українському випадку,

криміналізація суспільства в площині міграційних процесів динамічно зростає з року в рік. Враховуючи ж демографічні показники, згідно яких чисельність наявного населення України стабільно знижується: 1991 рік – 51944,4 тис. осіб, 1995 рік – 51728,4 тис. осіб, 2000 рік – 49429,8 тис. осіб, 2005 рік – 47280,8 тис. осіб, 2010 рік – 45962,9 тис. осіб, 2011 рік – 45778,5 тис. осіб, 2012 рік – 45633,6 тис. осіб [11], а поширення злочинних проявів за участю іноземців зростає, відсутність контролю над приростом зазначених негативних явищ, в не далекому майбутньому призведе до внутрішньої дестабілізації суспільних відносин, створюючи реальні загрози безпеці людини та й державі в цілому.

Разом із тим, спостерігається динаміка росту, як кількісних так і якісних показників злочинності іноземців, що в свою чергу несе певні загрози національній безпеці. В котре ж наголошуючи на той факт, що динаміка, стан та структура злочинності залежить від: конкретних соціальних умов певного регіону; економічної його характеристики; національного складу і структури населення; послаблення соціального контролю за поведінкою людей; рівня культурно-виховної роботи, організації дозвілля та побуту населення; рівня організації роботи в боротьбі зі злочинністю тощо [12, с.70], є вкрай необхідним усвідомлення можливих, тяжко відворотних наслідків не приділення на даний час відповідної уваги хоча б одній із перерахованих сфер. При цьому, розуміння таких складних соціальних явищ, як злочинність (зокрема й злочинність іноземців), неможливе без опори на науку, а тому задля досягнення серйозного ефекту, потрібні соціологічні дослідження, в роботу повинні бути залучені управлінці, психологи, кримінологи, економісти, демографи та інші фахівці [13, с.301].

Однак, незважаючи на потенційні загрози, які несуть із собою міграційні процеси (в особі мігранта) з усіма супутніми явищами глобального характеру, що по суті реально впливають та корегують рівень криміналізації українського суспільства, належної уваги в

частині комплексного вивчення конкретного питання причин, передумов злочинності іноземців в Україні, а також шляхів та методів попередження, подолання такої, на даний час ні в науковій сфері, ні в сфері практичної юстиції нашої держави, не приділяється. В системі ОВС, що по суті перебуває на передовій попередження, протидії та боротьби зі злочинністю (в тому числі й злочинністю іноземців) по суті в останні декілька років запроваджено ведення статистичних позицій загальної кількості злочинів скоєних іноземцями, кількості потерпілих від злочинів з числа іноземних громадян з поділом таких за статтю. Відсутність же системного аналізу та накопичення статистичних даних щодо поділу злочинних діянь іноземців за видами злочинів, територією скоєння такого, у групі (ОГ, ЗО) чи одноособово, країною походження іноземця, терміном перебування в Україні, на легальному, чи не легальному положенні перебував мігрант і т.д., створює значні труднощі у формуванні стратегії протидії протиправним явищам за участю іноземців, що по суті являється значним упущенням у діяльності органів правоохоронної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лихова С. Я. Глобалізація та кримінальне законодавство України (позитивні результати та негативні наслідки) / С. Я. Лихова // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф. (м. Харків, 15 травня 2009 р.). – Х. : Право, 2009. – С. 45–48.
2. Internet World Stats. Usage and Population Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>.
3. Боков Д. Ю. Социально-правовые основания информационного общества / Д. Ю. Боков. – Балашиха : Изд-во «Де-По», 2011. – С. 187.
4. Шляхтун П. П. Конституційне право: словник термінів / П. П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005. – 568 с.

5. Migration in an Interconnected World: New Directions for Action. Report of the Global Commission on International Migration (5 October 2005) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.queensu.ca/samp/migrationresources/reports/gcim-complete-report-2005.pdf>.

6. World Migration 2010: The Future of Migration: Building Capacities for Change, (Foreword–XIX) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2010_ENGLISH.pdf.

7. Нікітін Ю. В. Міграційні та демографічні фактори впливу на внутрішню безпеку українського суспільства / Ю. В. Нікітін // Часопис Київськ. ун-ту права. – 2008. – № 3 – С. 264–269.

8. Криминологія : учеб. для вузов / под общей ред. докт. юрид. наук, проф. А. И. Долговой. – М. : Изд-во НОРМА (Издат. група НОРМА-ИНФРА М), 2000. – 784 с.

9. Sławomir Łodziński. Raport:Opinie i postawy mieszkańców Polski wobec migracji i cudzoziemców w świetle badań opinii publicznej, Styczeń 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf/r-200.pdf.

10. Офіційний веб-сайт МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004\(717134\)](http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004(717134)).

11. Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.

12. Криминологія : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. – 2-ге вид., доповн. та переробл. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. – 292 с.

13. Бандурка О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. – Х. : НікаНова, 2012. – 318 с.

Буз В. В. Глобалізація та міграційні процеси як фактори впливу на криміногенну ситуацію в Україні / В. В. Буз // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 60–64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_12.pdf

Розглянуто питання взаємозалежності світового міграційного руху населення та глобальних інформатизаційних процесів. Проаналізовано вплив міграційних процесів на криміналізацію суспільства, зокрема на прикладі України. Вказано на відсутність комплексного вивчення причин та передумов злочинності іноземців в Україні, а також шляхів та методів її попередження, відсутність системного аналізу та накопичення статистичних даних щодо поділу злочинних діянь іноземців.

Буз В.В. Глобализация и миграционные процессы как факторы влияния на криминальную ситуацию в Украине

Рассмотрен вопрос взаимозависимости мирового миграционного движения населения и глобальных информатизационных процессов. Проанализировано влияние миграционных процессов на криминализацию общества, в частности на примере Украины. Указано на отсутствие комплексного изучения причин и предпосылок преступности иностранцев в Украине, а также путей и методов ее предупреждения, отсутствие системного анализа и накопления статистических данных по разделению преступных деяний иностранцев.

Buz V.V. Globalization and Migration as Factors Influencing the Crime Situation in Ukraine

The question of the interdependence of the global population migration and global information technology processes is examined. The impact of migration on the criminalization of society is analyzed, particularly in the case of Ukraine. The lack of a comprehensive study of the causes and conditions of foreigners crime in Ukraine, as well as the ways and methods of its prevention, the lack of systematic analysis and accumulation of statistics on the division of foreigners criminal acts are pointed out.